

1	2	3
	ролівства	
1848 р.		Селянам надано право придбання власності
1852 р.	Видано Лісовий закон Чехії (з деякими змінами дійсний до 1960 р.) та Лісову інструкцію Австрії	
1873 р.		Створено Галицьку дирекцію державних лісів; видано лісовпорядну інструкцію для державних лісів
1894 р.		Видано Лісовпорядну інструкцію Росії
кінець XIX ст.		Поява карти лісів "по роду володінь"

Висновки. Кожен етап розвитку лісового господарства, як і періоди еволюції лісоспоживання характеризуються превалюванням однієї з форм власності на ліси, що зумовлюється значенням лісів у господарській діяльності людини. Власність на ліси виникає дещо пізніше, ніж власність на сільськогосподарські землі. На формування та функціонування механізму регулювання земельних відносин і відносин, пов'язаних з власністю на ліси, в Україні впливало і впливає багато чинників, зокрема, національний менталітет українців та події української історії, але здебільшого він носить риси, загалом притаманні цьому процесу у Європі.

Література

1. **Лесное хозяйство** в системе планируемой экономики/ Васильев П.В., Воронин И.В., Громада Э., Драганов И., Керестеши Б., Маршалек Т., Моленда Т., Пауль Ф., Полянская Г.Н., Сираков Х. – Варшава: Гос. науч. изд-во, 1972. – 656 с.
2. **Третяк А.М.** Історія земельних відносин і землеустрою в Україні: Навч. пос. – К.: Аграрна наука, 2002. – 280 с.
3. **Панаскин В.** Собственность и лес// Лесное хозяйство. – 1993, № 1. – С. 8-10.
4. **Синякевич І.М.** Економіка лісокористування: Підручник. – Львів: ІЗМН. – 2000. – 402 с.
5. **Генсірук С.А., Фурдичко О.І., Бондар В.С.** Історія лісівництва в Україні. – Львів: Світ, 1995. – 424 с.
6. **Гафтанюк К.Т.** Історія лісового господарства Львівщини. – Львів: Біблос, 2001. – 180 с.
7. **Солдатов А.Г., Тюков С.Ю., Туркевич М.В.** Ліси України. – К.: Українська АСГН, 1960. – 464 с.

УДК 336.22:336.71

Здобувач О.Г. Сербина – Львівська КА

СУТЬ ТА СТРУКТУРА ПОДАТКОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Визначено структуру податкового механізму регулювання банківської діяльності, розглянуто та науково обґрунтовано шляхи його подальшого розвитку в контексті дискусії про збільшення чи зменшення податкового навантаження на банківську діяльність.

Essence and structure of taxation mechanism of banking activity regulation

Structure of taxation mechanism of banking activity is defined, prospects and ways of its development in Ukraine are scientifically argued in context of discussion whether to increase or decrease taxation pressure on banking activities.

Фіскальна політика виступає одним з найпотужніших інструментів макроекономічного регулювання економіки. Значення податкового механізму є особливо значним для трансформаційної економіки, по-перше, з огляду на потребу підвищеної ролі держави, а, по-друге, через становлення багатьох господарських суб'єктів на фоні структурних змін в економіці та потреби переходу до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку. В цьому аспекті вагомим є значення банків як кредитних установ. Відтак оподаткування банківської діяльності має багатогранний вплив не лише на банки але й через кредитний механізм – на усю економічну систему, що підкреслює актуальність обраної проблеми дослідження.

За останні десять років податкові відносини держави з банківським сектором знаходили своє відображення в цілій низці наукових праць: дисертаціях, статтях, монографіях [1-3, 6, 8]. Однак щодо цього питання залишається чимало дискусійних міркувань, які носять не лише теоретичний, але й важливий практичний характер. Зокрема йдеться про проблему низького рівня податкових надходжень до бюджету, сплачених банками. Відтак розкриття цього питання а також наукового обґрунтованих шляхів його вирішення стало завданням цієї статті.

Однією з головних і наймобільніших частин податкового менеджменту є податкове регулювання. Податкове регулювання здійснюється на всіх рівнях економіки. На макрорівні під податковим регулюванням розуміють комплекс заходів держави, спрямованих на своєчасне наповнення та виконання дохідної частини бюджетів усіх рівнів. Податкове регулювання банківської діяльності на мікрорівні охоплює дії банків щодо прийняття оперативних рішень пов'язаних зі змінами в законодавчій базі та умовами господарювання. Ці дані є рівними взаємозалежними і взаємопов'язаними. Наприклад, зміна бази оподаткування, яку ухвалюють на макрорівні безпосередньо впливає на мікрорівень, а зменшення бази оподаткування на мікрорівні впливає на дохідну частину бюджету на макрорівні.

Податкове регулювання є не лише найбільш мобільним елементом податкового менеджменту, але і найскладнішою частиною у загальній системі правовідносин, тому що воно стикається з інтересами не тільки платників податків, а й різних рівнів управління (наприклад, при розгляді повноважень у стягненні та розподілі податків на державному та місцевому рівнях).

Метою податкової політики держави є наповнення дохідної частини бюджету з різних джерел для покриття витрат. Метою податкової політики банку є зниження банківських ризиків у сфері оподаткування з метою збереження його фінансової стійкості та стабільності.

Взаємозв'язок між податковою політикою, механізмом податкового регулювання і податковою системою відображено на рис. 1.

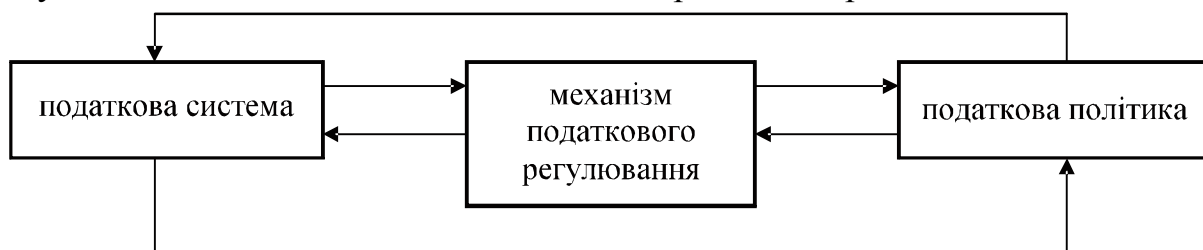

Рис. 1. Взаємозв'язки податкової політики, податкової системи і механізм податкового регулювання

Податковий механізм діяльності суб'єктів господарювання, в тому числі банків, здійснюється різними методами: правовими, адміністративними, економічними і має достатньо жорсткий, імперативний характер. Імперативність означає, що регулювання здійснюється безпосередньо державою за визначеними в законодавчому порядку правилами. Найважливішими інструментами механізму податкового регулювання є елементи податкової системи: податки, пільги, штрафні санкції (рис. 2).

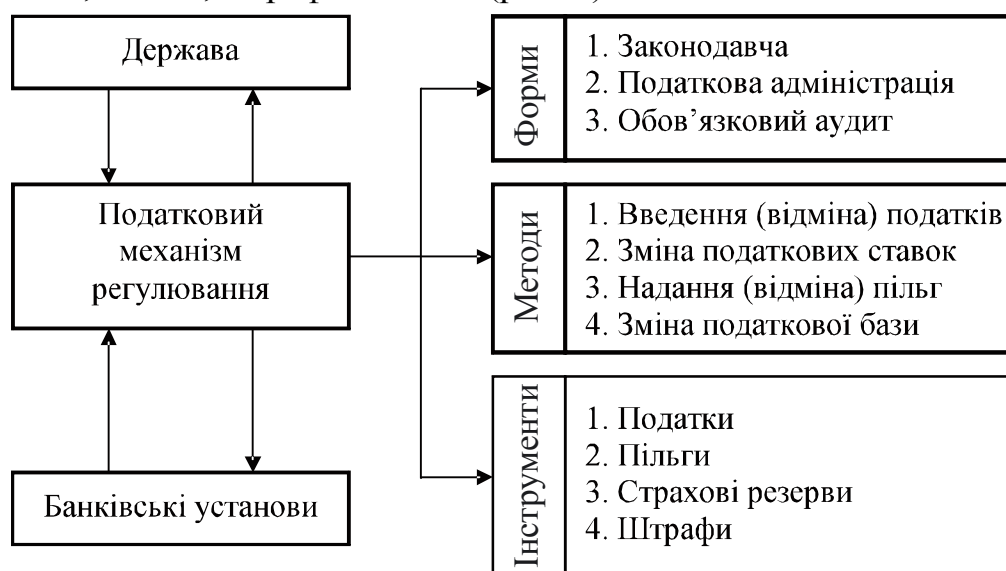

Рис. 2. Податковий механізм регулювання діяльності банків і його головні елементи

Розглянемо детальніше форми, методи та інструменти податкового механізму регулювання банківської діяльності. Виділимо наступні форми податкового регулювання: законодавча форма; податкове адміністрування; обов'язкова аудиторська перевірка.

Економіка України перебуває у постійному розвитку, з'являються нові товари, послуги, фінансові інструменти, які потребують своєчасного коректування податкових законів відповідно до цих змін. Саме від оперативності і своєчасності внесення змін і доповнень у податкові закони залежить повнота податкових надходжень до бюджету і максимальне зниження проблемних та спірних питань з оподаткування. Однак, з іншого боку, надто часті зміни податків, податкових ставок і пільг теж не створюють сприятливих умов для розвитку банківського сектора економіки як і будь-якого іншого. Тому регу-

лювання потрібне в розумних межах, не порушуючи принцип стабільності податкової системи [13].

Під податковим адмініструванням, на нашу думку, необхідно розуміти комплекс заходів, спрямованих на повне і своєчасне справляння всіх податків і зборів у максимальному обсязі при мінімальних витратах. Для цього, крім звичних податкових перевірок, податковим органам необхідно аналізувати податкові надходження від комерційних банків, оцінювати ефективність і доцільність тих чи інших податків та податкових ставок, проводити семінари з метою роз'яснення податкового законодавства. Скоординована робота податкових органів і платників податків сприятиме підвищенню податкової культури, зменшенню помилок при розрахунках, оскільки більшість бухгалтерів допускає їх не свідомо, а через заплутане законодавство.

Документальна перевірка в банках проводиться податковими органами з метою виявлення порушників закону, підвищення податкової дисципліни, виявлення типових помилок і недоліків у чинному податковому законодавстві. Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність", діяльність кредитних організацій підлягає щорічній аудиторській перевірці аудиторською фірмою, яка має ліцензію на здійснення таких перевірок [16]. Роль обов'язкових аудиторських перевірок, як форми податкового регулювання полягає у виявленні і виправленні помилок у діяльності комерційних банків. Наприклад, у 2004 р. прибуток до оподаткування десяти найбільших банків України становив 689 612 тис. грн. [15, с. 55], за 10 місяців 2005 р. – 1062 584 тис. грн. [16, с. 55], тому надходження в бюджет від податку на прибуток за нашими підрахунками за цей період збільшилось у 1,83 раза (з 261268 тис. грн. до 478087 тис. грн.) Таке зростання пояснюється тим, що при злитті, продажі банку (особливо іноземним інвесторам) банк зобов'язаний пройти обов'язкову аудиторську незалежну перевірку, окрім цього йому не вигідно у цій ситуації приховувати прибуток. На наш погляд, податкове регулювання у формі обов'язкового аудиту банків є актуальною проблемою в Україні. У зв'язку з цим, на наш погляд, необхідно підвищити якість аудиторських перевірок і відповідальність аудиторської фірми за проведену в банку перевірку.

Податки як інструмент податкового механізму в ринковій економіці відіграють роль стабілізаторів, здатних активно регулювати податкове навантаження на економіку. Особливість регулювальної дії податків полягає в тому, що вони можуть впливати і регулювати як макроекономічну ситуацію в державі загалом, так і поведінку кожного господарюючого суб'єкта зокрема. Маневруючи податковими ставками, пільгами, зміною видів податків, базою оподаткування, держава створює умови для пришвидшеного розвитку різних галузей, видів діяльності, малого та середнього бізнесу, сприяє вирішенню актуальних для суспільства проблем.

Податкове регулювання дає змогу послабити суперечності між державою і платниками податків. Податки виконують фіскальну і регулювальну функцію. За допомогою фіскальної функції відбувається формування фінансових ресурсів держави, призначених для покриття витрат на охорону здо-

ров'я, оборону країни, соціальний захист населення, покращення екологічної ситуації тощо. З іншого боку, сплата податків призводить до зменшення загального доходу платника податків. Тому від того, на скільки збалансована фіскальна і регулювальна функція податків, залежить відношення платника податку до держави і навпаки. Податки при цьому є тим інструментом, який забезпечує баланс особистих і загальнодержавних інтересів.

Виконання регулювальної функції податків передбачає:

- формування та удосконалення системи оподаткування, заміна та вдосконалення наявних податків, методики їх розрахунку, порядку оплати тощо;
- підвищення ефективності застосування податків, яка залежить від їх прогресивності, можливості отримання пільг. За допомогою податкових пільг банк має можливість збільшити величину прибутку, яка залишається в його розпорядженні після сплати податків.
- визначення та регулювання податкових ставок. Держава встановлює ставки оподаткування і диференціює їх залежно від виду підприємства чи установи, форми власності, напрямку діяльності, його важливості для споживачів або держави [2, с. 138].

Від регулювальної функції податків залежить розвиток суб'єктів господарювання, зацікавленість у розширенні обсягів діяльності. Виділимо два напрямки регулювальної функції податків: стимулюючий і стримуючий. Сутність стимулюючого напрямку полягає у наданні податкових пільг або звільненні від сплати податків. Стримуючий напрямок використовується тоді, коли держава бажає захистити свого виробника чи обмежити певні види діяльності. Для цього встановлюються додаткові податки, підвищуються митні тарифи, ставки оподаткування. Внаслідок зростає ціна товару чи послуги і вони стають неконкурентоспроможними або нерентабельними.

Системою оподаткування та законодавчими актами України визначено понад двадцять загальнодержавних і шістнадцять місцевих податків, зборів обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів і державних цільових фондів. Але не всі вони трапляються у практичній діяльності банку. На сьогодні комерційні банки є платниками таких загальнодержавних податків і зборів: державне мито; ПДВ; податок на прибуток; податок з фізичних осіб; плата за землю; податок з власників транспортних засобів; плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності; збір на соціальне страхування; збір на обов'язкове пенсійне страхування; збір на страхування на випадок безробіття; збір на страхування від нещасних випадків.

За місцевими податками і зборами банки є платниками податку з реклами, комунального податку, збору за право використання місцевої символіки. Значну роль у механізмі податкового регулювання банківської діяльності відіграє ставка оподаткування. Визначення ставки оподаткування – відповідальний процес. Вона не повинна знижувати стимул підприємців до ефективного ведення господарської діяльності і одночасно забезпечувати наповнення бюджету. Визначити до якої межі можуть зростати ставки, щоб суб'єкти оподаткування не переходили у тіньовий сектор – одне з головних завдань державного податкового регулювання. Серед податкових важелів регулювання діяльності суб'єктів господарювання велике значення надають зниженню по-

даткових ставок, оскільки воно істотно стимулює зростання ділової активності та інвестиційної діяльності банків [4, с. 323].

Такі вчені, як Л.Н. Ликова, В.В. Богданов, Л.Н. Любенцова вважають, що оподаткування банківського сектора є недостатнім і тому доцільно посилити податкове навантаження на нього. Так, Л.Н. Любенцова пропонує диференціювати податкові платежі "відповідно до виду діяльності і способів отримання доходу" [8, с. 45]. На її думку, підприємства, які здійснюють виробничу діяльність повинні платити мінімальні податки на прибуток і максимальні на майно. Банківський сектор з його високою швидкістю обертання обігових засобів може платити вищі податки з прибутку, ніж виробничий сектор і менші податки на майно. Думки про більш жорсткий режим оподаткування банківської діяльності дотримується також М.Р. Пінская, яка вважає, що рівні ставки податку на прибуток, ПДВ ставлять в нерівні умови тих, хто створює національний продукт і тих, хто його перерозподіляє [8, с. 50].

Протилежні думки щодо податкового тиску на банківський сектор висловлюють Н.І. Морозова, А.І. Погорлецкий, Е.М. Соколова. Вони вважають, що ставки оподаткування повинні бути однаковими для всіх видів діяльності, аргументуючи це тим, що посилення податкового пресу вплине на величину процентної ставки за кредит, а подорожчання кредитів відобразиться негативно на виробничому секторі економіки [8, с. 52].

Якщо проаналізувати податкове навантаження суб'єктів господарювання у Львівській області за 2005 р. у розрізі основних галузей, то бачимо, що найбільше надходжень до бюджету забезпечила обробна промисловість – 709514 тис. грн. при податковому навантаженні 5,5 %, найменше коштів забезпечила фінансова діяльність – 10426 тис. грн. при податковому навантаженні 1,4 % [11, с. 71].

Середній показник податкового навантаження банків України за 9 місяців 2005 р. становив 2,57 %. Лише у шести банках коефіцієнт перевищував 10 %, більш як у сімдесяти банках цей показник менше, ніж 2,5 %, дев'ять банків за три квартали не заплатили до бюджету жодної копійки [9, с. 23].

В Україні фіскальна роль банківських податкових платежів невелика – протягом останніх декількох років податкові надходження від кредитних організацій в консолідований бюджет становили біля 2-3 %. Низьке податкове навантаження фінансових установ свідчить про недоліки в механізмі справляння податків. Боротися з банківськими установами, які недоплачують до бюджету, потрібно тільки шляхом зміни податкового законодавства.

На нашу думку, податкове навантаження необхідно зменшувати на всі види діяльності. Однак, необхідно не забувати, що такий інструмент податкового регулювання як ставка податків належить до інструменту тривалої дії. Дослідження показують, що зниження податкового навантаження неминуче призводить до зменшення надходжень до бюджету, а, значить, зменшує можливість фінансування науки, охорони здоров'я, освіти. Таке явище спостерігалося після того, як перейшли від прогресивної ставки оподаткування фізичних осіб до пропорційної при зменшенні ставки податку на прибуток з 30 % до 25 %. Надія на те, що підприємці не платитимуть лише в "конвертах" і

вийдуть з "тіні" не справдилась. Зменшення податкового навантаження на початковому етапі не дає нічого, крім скорочення надходжень до бюджету. Інакшим буде вплив в довгостроковому періоді: на мікрорівні зменшення податкового пресу з часом збільшить прибутки суб'єктів оподаткування. Зеконномлені кошти можуть бути використані на інвестиційну діяльність, на розширення сфер діяльності, створення нових підприємств, а в подальшій перспективі призведуть до збільшення надходжень до бюджету.

Отже, податковий механізм – це передусім певна сукупність податкових форм, методів та інструментів, вплив яких може бути різним: стимулювати банківську діяльність або її гальмувати. Все залежить від добору складових та методики і тривалості впливу на свободу банківництва. Податковий механізм банківської діяльності є складним явищем, що має вплив не лише на банки, а й на усі економічні суб'єкти через ставки та умови кредитування. Його вдосконалення має полягати не лише в регулюванні (збільшенні) податкових ставок, але й в удосконаленні самого механізму справляння податків, якості аудиторських перевірок та підготовці банківської звітності. Перспективним напрямом подальших досліджень у цій галузі може виступити критичне вивчення досвіду інших трансформаційних економік щодо оподаткування банківської діяльності.

Література

1. **Ковалюк О.М.** Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): Монографія. – Львів: Вид. центр Львівського НУ ім. Івана Франка, 2000. – 396 с.
2. **Литвиненко Я.В.** Податкова політика: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2003. – 224 с.
3. **Литвиненко Я.** Податкові пільги: їх вплив, значення і зарубіжний досвід застосування// Економіка. Фінанси. Право. – 2002, № 6. – С. 21-25.
4. **Соколовська А.М.** Податкова система держави: теорія і практика становлення. – К.: Знання-Прес, 2004. – 454 с.
5. **Соколовська А.** Податкова пільга в Україні: міфи та реальність// Вісник НБУ. – 2005, № 9. – С. 7-11.
6. **Дмитриченко Л.И.** Государственное регулирование экономики: методология и теория: Монография. – Донецк: Изд-во "УпрТЭК", 2001. – 329 с.
7. **Жарко Р.П.** Окремі аспекти оцінки податкової системи України як інструменту регулювання розвитку підприємницької діяльності// Економіка. Фінанси. Право. – 2005, № 5. – С. 11-16.
8. **Василишин Э.Н., Маршавина Л.Я.** Механизм регулирования деятельности коммерческих банков России на макро- и микроуровне. – М.: Экономика, 1999. – 271 с.
9. **Рубан А.** Сложные схемы простых банков/ Инвестгазета. – 2005, № 51. – С. 23.
10. **Сколотяний Ю.** Налогообложение банков: диалог без консенсуса./ Зеркало недели. – 2005, № 38. – С. 8.
11. **Інформаційно-аналітичні матеріали** про підсумки роботи органів державної податкової служби Львівської області за 2005 р. – Львів: ДПА у Львівській області, 2006. – 76 с.
12. **Кудряшов В.П.** Податкове стимулювання та його інструменти// Наукові праці НДФІ. – 2004, № 6(29). – С. 96-103.
13. **Закон України** "Про систему оподаткування" № 1251-ХІІ від 25 серпня 1991 р. зі змінами і доповненнями. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.rada.gov.ua>.
14. **Фінансові результати** діяльності банків України за станом на 01.10.2004 р.// Вісник НБУ. – 2004, № 12. – С. 54-59.
15. **Фінансові результати** діяльності банків України за станом на 01.10.2005 р.// Вісник НБУ. – 2005, № 12. – С. 54-59.
16. **Закон України** "Про банки і банківську діяльність". [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.rada.gov.ua>.